



Mielenterveystulkkaus eroaa perinteisestä tulkkauksesta

PÄÄHAVAINNOT

- Mielenterveystulkkauksen täydennyskoulutus lisäsi tulkiksi opiskelevien tietoja mielenterveydestä ja vuorovaikutuksen rakentamisesta sekä ymmärrystä siitä, miten mielenterveystulkkaus eroaa muusta tulkkauksesta.
- Koulutuksen koettiin lisäävän teknistä ja henkistä valmiutta mielenterveys- ja muihin haastaviin tulkkauksitilanteisiin.
- Tulkin itsetuntemusta voidaan lisätä itsereflektion taidoilla. Se auttaa pohtimaan kokemuksia ja valintoja syvällisemmin sekä tunnistamaan oman jaksamisen rajat.
- Itsereflektio vahvistaa ammatillisia taitoja, joita tarvitaan haastavissa tulkkauksitilanteissa.
- Mentorit ovat tärkeitä uuden oppimisen ja vertaistuen kannalta.
- Vuoropuhelu edistää kaikkien osapuolten ymmärrystä erilaisista toimintamalleista, toimintaympäristöistä, toiveista ja tavoitteista sekä lisää keskinäistä luottamusta.

Anu-Rohima Mylläri

Ansa Haavikko

etunimi.sukunimi@mieli.fi

Johanna Mäki-Opas

Pia Solin

etunimi.sukunimi@thl.fi

Ekaterina Tsavro

Soile Mäkiranta

etunimi.sukunimi@takk.fi

Hanna Holm

etunimi.sukunimi@vihti.fi

Merja Aho

merjamaaritahofat@gmail.com

Aziza Hossaini

etunimi.sukunimi@gmail.com

Konfliktialueilta tulleet kaikenikäiset pakolaistaustaiset asiakkaat tuovat mielenterveys-työhön uusia haasteita (Wylie ym., 2018). Monet pakolaiset ovat kulttuuriltaan ja kielellisiltä taustoiltaan erilaisia, ja heillä saattaa olla puutteellinen englannin kielen taito, joten ammattilaisten on usein työskenneltävä tulkkiavulitteisesti. Tällöin on tärkeää tunnistaa, mitkä asiat vahvistavat ja rajoittavat ammattilaisen ja asiakkaan yhteistyötä tulkin kanssa työskenneltäessä (Gartley & Due, 2017). Rakenteellisia esteitä voivat olla taloudelliset haasteet, kielitaito, asuinpaikka ja ymmärrys palvelujen saatavuudesta. Näiden eteenpäin viemistä hidastaa se, millaisena maahanmuuttajien asema nähdään, ja myös se, tuntevatko maahanmuuttajat voivansa luottaa viranomaisiin (Byrow ym., 2020).

Vaihtelevat käsitykset mielenterveydestä

Kulttuureiden erilaiset käsitykset mielenterveydestä ovat usein esteenä mielenterveysavun hakemiselle. Mielenterveyspalvelujen hakemiseen vaikuttavat kielimuurin lisäksi mielenterveyden kulttuuriset tulkinnat, mielisairauksien leimaavuus ja pelko negatiivisista seurauksista. (Salami ym., 2018.)

Mielenterveyden käsite ei ole tuttu kaikkialla maailmassa, ja esimerkiksi ahdistuneisuus voi eri kulttuuritaustoista tulevilla ilmetä erilaisin somaattisin oirein. Tunnekokemukset voidaan kuvailla metaforien avulla, ja niihin saatetaan viitata konkreettisina ruumiillisina tuntemuksina. Silloin on erityisen tärkeää, että tulkki on tietoinen näistä eroista ja hallitsee sanaston, jolla mielenterveyden aiheita voidaan tulkata. (Castaneda ym., 2018.) Oireen tai sairauden synty voidaan käsittää eri tavoin. Oire saatetaan mieltää jonkin ulkopuolisen aiheuttamaksi tai huonoksi onneksi. Lisäksi oireelle tai sairaudelle ei välttämättä löydy kielellistä ilmaisua. Esimerkiksi masennukselle ei löydy suoraa vastinetta monista kielistä indoeurooppalaisten kieliryhmien ulkopuolelta (Vaka, 2020).

Englannissa asuvien aasialaistaustaisten parissa tehdyssä tutkimuksessa nousi esiin, että kulttuuriset uskomukset mielenterveysongelmien syistä saattavat estää avun hakemisen (Wylie ym. 2018). Myös Gopalkrishnan (2018) on kuvannut keskeisiä näkökulmia kulttuurierojen vaikutuksista mielenterveyskäytäntöihin. Sen lisäksi hoidon hakemiseen on havaittu eroja suhtautumisessa terveyteen ja sairauksiin, terapeutin suhteen luonteeseen sekä rasismiin ja syrjintään (Gopalkrishnan, 2018).

Mielenterveystulkkaus on verraten uusi termi, johon ei kirjallisuudesta toistaiseksi löydy täsmällistä kuvausta. Se on yleiskäsite, joka kattaa kaiken mielenterveyteen ja mielen hyvinvointiin liittyvän monikielisen viestinnän. Tässä tutkimuksessa käsitellään mielen-terveystulkkausta, joka sisältää esimerkiksi psykoterapiatulkkauksen.

Ammattitulkilli mahdollisuus vahvistaa terapeutista yhteistyötä

Pakolaisten mielenterveyspalvelujen saatavuuden parantamiseksi on tärkeää tunnistaa tulkkien keskeinen rooli (Salami ym., 2018). Hoitosuhteen laadun ja turvallisuuden kannalta on tärkeää, että mielenterveystulkilla on riittävä koulutus ja että pitkäaikaisissa hoitosuhteissa voidaan käyttää aina samaa tulkkiä.

Ammattitulkkiä käyttäminen ja tulkkauksuositusten noudattaminen tekevät palvelusta tasalaatuista ja turvallista (Czapka, 2018). Hoitoa tarjoavalla ammattilaisella on oikeus ja velvollisuus tilata tulkki oman työnsä helpottamiseksi ja oikeusturvansa varmistamiseksi. Tulkkiavulitteinen työskentely on tärkeää myös yhdenvertaisuuden kannalta, sillä sen ansiosta asiakkaat ja ammattilaiset tulevat ymmärretyiksi erilaisissa asiakastapaamisissa kaikissa palveluissa. Tulkeilla on siis keskeinen rooli ammattilaisen ja asiakkaan välillä. Tutkimuksissa on havaittu, että tulkin käyttäminen ja tapahtuman selkeys mahdollistavat

Näin tutkimus tehtiin:

Tutkimuksen tavoitteena oli 1) kerätä tietoa tulkkien tarpeista ja kokemuksista, 2) rakentaa niiden perusteella mielenterveystulkkausten opintokokonaisuus ja 3) selvittää, lisääntykö tulkkien mielenterveysosaaminen koulutuksen avulla.

- Tutkimuspilotti toteutettiin yhteistyössä MIELI ry:n ja TAKK:n kanssa.
- Koulutukseen osallistui 15 TAKK:ssa opiskelevaa tai jo sieltä valmistunutta asioimistulkkiä, jotka olivat 9 eri kieliryhmästä. He olivat eri puolilta Suomea.
- Opiskelijat kirjoittivat oman oppimisensa tueksi oppimispäiväkirjaa ja vastasivat kuukauden kestävä koulutuksen päätteeksi loppukyselyyn.
- Koulutus toteutettiin verkko-opiskeluna, johon sisältyi kaksi lähipäivää verkon välityksellä.
- Tutkimuksen aineiston jäsentelyssä hyödynnettiin sisälönanalyttistä menetelmää.

kaksi hyötyä: asiakasta pystytään paremmin arvioimaan sekä terapeuttinen yhteistyö vahvistuu (Chang ym., 2020).

Tulkin teknisen osaamisen lisäksi tärkeää on tulkin oma suhtautuminen mielenterveyteen. Se, että tulkki on hoitomyönteinen ja ymmärtää prosessin ja aiheen vaikeuden, mahdollistaa hyvän työskentelyn ja auttaa oikean arvon tekemisessä. Ammatilaisen ja tulkin yhteistyön esteenä voivat olla epäluottamus ja väärinkäsitykset, jotka johtuvat erilaisista ammatillisista rooleista, kommunikaatiotavoitteista ja työskentelytavoista (Chang ym., 2020). Tulkit voivat toimia myös vahvistavina tekijöinä ja muokata käsityksiä terapeuttisesta yhteistyöstä terapeutin ja asiakkaan välisessä suhteessa (Gartley & Due, 2017).

Tulkkausten laatu pohjaa paljolti siihen, millaiset ovat tulkin vuorovaikutustaidot – ennen kaikkea, miten hyvin tulkki kykenee osoittamaan terapeuttisen tilanteen edellyttämää empaattisuutta, hienovaraisuutta ja yhteistyöhalua. On esimerkiksi tärkeää, että tulkki välittää lämpöä ja kunnioitusta asiakkaalle kulttuurisesti sopivilla tavoilla, vaikka ammatilliset eivät sitä tekisi. Kiinalaiset tulkit ovat kuvanneet tutkimuksissa valitsevansa sanansa huolellisesti, jotta potilaiden häpeä tai loukkaantuminen voidaan minimoida arkaluontoisten aiheiden käsittelyssä (Chang ym., 2020). Mielenterveystulkkaus tarjoaa ihmisille tilaisuuden tulla ymmärretyksi ja saada tavoitteenmukaista mielenterveydellistä tukea ja hoitoa äidinkielellään tai sillä kielellä, jonka parhaiten hallitsevat. Maahanmuuttajaväestölle avun saaminen ei ole aina helppoa, koska heidän tulee turvautua tulkin apuun voidakseen ilmaista ongelmansa ja tarpeensa äidinkielellään. (Les Cahiers de rhizome, 2015.)

Luottamuksellinen ja laadukas yhteistyösuhde on avaintekijä psykoterapiassa. Psykoterapiassa potilaan äidinkielellä on suuri merkitys, koska hoitomuoto perustuu keskusteluun ja vuorovaikutukseen. Tärkeää on, että keskustelu voidaan käydä sillä kielellä, jonka potilas hallitsee parhaiten. Oma äidinkieli on sidoksissa tunteisiin, ja sen vuoksi kieli voi vaikuttaa terapian edistymiseen. (Mikkonen, 2017.) Tulkit, joilla ei ole koulutusta ja kokemusta mielenterveyden ongelmista, eivät välttämättä ole yhtä päteviä tunnistamaan ja ottamaan huomioon keskustelussa esiin tulevia kulttuurisia asioita (Chang ym., 2020). Jopa kokeneet tulkit pitävät mielenterveysasioiden tulkkausta usein haastavana (UHN, 2021). Useinkaan ei oteta huomioon nonverbaalin vuorovaikutuksen merkitystä; tulkkien olisi tunnettava myös äänen kääntämisen ja sanattoman viestinnän hienovaraisuudet (Coelho Diabate, 2011). Erityisesti se on huomioitava tabuina pidettyjen asioiden käsittelyssä.

Tällä hetkellä Tampereen Aikuiskoulutuskeskuksessa (TAKK) asioimistulkkien opintoihin sisältyy tulkkaus terveysalan toimintaympäristöissä (Opintopolku.fi). Suomessa tulkkeja kouluttavilla tahoilla on erilaisia sisällöllisiä painopisteitä. Tulkkauskentällä toimii myös paljon tulkkeja, joilla ei ole tulkikoulutusta tai -tutkintoa. Tulkkien ammattitaito on siis hyvin kirjavaa, eikä koulutettujen, tutkinnon suorittaneiden asioimistulkkien määrä riitä vastaamaan yhteiskunnan nykytarpeisiin varsinkaan mielenterveystulkkauksessa (Castaneda ym., 2018). Tulkkaustoiminnan kehittämistä pidetään tarpeellisena (Ollila, 2017). Tuoreessa asioimistulkkausten nykytilaa koskevassa selvityksessä todetaan, että mielenterveystulkkausten täydennyskoulutukselle on tarvetta (Karinen ym., 2020).

MIELI ry ja TAKK järjestivät yhteistyössä mielenterveystulkkausten täydennyskoulutuksen. Se oli Suomessa ensimmäinen ammattitulkkeille tarkoitettu koulutuspilotti. Tarkoituksena oli rakentaa mielenterveystulkkausten opintokokonaisuus, ja sitä pilotoitiin ammattitutkintoa suorittaneiden asioimistulkkien kanssa.

Mielenterveystulkkauskoulutus pysyväksi osaksi tulkkien koulutusta

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli 1) kerätä tietoa tulkkien omista kehittymistarpeista ja haastavista tulkkauskokemuksista, 2) rakentaa niiden perusteella mielenterveystulkkausten opintokokonaisuus sekä 3) selvittää, lisääntykö tulkkien mielenterveysosaaminen koulutuksen avulla.

Kuukauden kestävä koulutus jouduttiin toteuttamaan vallitsevan pandemiatilanteen vuoksi verkossa, jolloin alkuperäisesti suunnitellut kaksi lähipäivää muuttuivat myös tapaamisiksi verkko-oppimisympäristössä. Koulutukseen pääsemiseksi oli hakuprosessi.

Alkukartoituskysymysten avulla selvitettiin koulutukseen pyrkivän aikaisempi kokemus mielenterveystulkkauksesta, käsitys koulutuksen tarpeellisuudesta sekä sitä koskevat odotukset. Tutkimuksen aikana jokainen koulutukseen osallistuva piti oppimispäiväkirjaa oman opiskelunsa tueksi sekä vastasi koulutuksen lopussa palautekyselyyn, joka toimi tutkimuksen aineistona. Koulutuksen lopussa opiskelijat saivat todistuksen.

Kouluttajina toimi TAKK:n ja MIELI ry:n omia asiantuntijoita sekä tämän lisäksi asiantuntijoita maahanmuuttovirastosta ja Kalasataman terveys- ja hyvinvointikeskuksen maahanmuuttoyksiköstä. Koulutuksessa oli mentoreina kaksi pitkään mielenterveystulkkausta tehnyttä ammattitulkkaa.

Koulutus koostui itseopiskeltavasta materiaalista, lyhyistä asiantuntijavideoista, paneeleista ja itsereflektiosta, jossa apuna käytettiin oppimispäiväkirjaa. Verkkoalustalle oli luotu kysymys-vastaustila, jossa opiskelijat saivat esittää kysymyksiä asiantuntijoille ja mentoreille. Koulutusta varten tuotettiin erikseen myös lyhyet videot, joissa yhteistyösuhteen syntymistä mielenterveystulkkauksissa lähestyttiin ammattilaisen ja asiakkaan näkökulmasta.

Koulutuksessa käsiteltiin mielenterveyttä yleisesti ja käytiin läpi käsitteitä ja tulkin omaa suhdetta mielenterveystyöhön. Esiin nostettiin myös omien ajatuksien ja toimintaa ohjaavien näkökulmien tiedostamisen tärkeys sekä se, että tulkki voi toimia vuorovaikutuksen ja luottamussuhteen edistäjänä ammattilaisen ja asiakkaan välillä. Koulutuksessa selvennettiin mielenterveystulkkauksen eri vaiheita tulkin näkökulmasta sekä asiantuntijoiden eri rooleja mielenterveystulkkaustilanteessa. Teknisen tulkkauksen lisäksi koulutuksessa haluttiin painottaa tulkkien vuorovaikutustaitoja ja kykyä empatiaan sekä sanattoman viestinnän vaikutusta tulkkaustilanteissa. Hyviä työkaluja tässä olivat itsereflektio ja oppimispäiväkirjan kirjoittaminen. Opiskelijoiden kokemusta kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta ja heidän tarpeisiinsa vastaamista vahvistettiin tekemällä alkuperäisen koulutuksen sisältöjen lisäksi lyhyitä videoita, joissa asiantuntijat vastasivat opiskelijoita askarruttaneisiin kysymyksiin.

Yhteistyö ja räätälöity koulutus lisäsivät molemminpuolista oppimista

Loppupalautteessa kysyimme opiskelijoiden kokemuksia koulutuksen sisällöstä ja toteutuksesta: mikä oli tuntunut haastavalta ja mikä mieluaisalta ja mitä taitoja ja ymmärrystä he olivat kokeneet saaneensa. Meitä kiinnosti myös se, mitä oppimaansa opiskelijat halusivat kehittää koulutuksen jälkeen.

”Mieluisinta oli se, että koulutuksessa pääsi vaihtamaan ajatuksia sekä tulkki-kollegoiden, tulkki-mentoreiden että mielenterveysalan ammattilaisten kanssa. Tällaisia tilaisuuksia ei usein tule vastaan, joten tämä oli kullannarvoista. Erityisen hyödyllistä oli kuulla mielenterveysasiantuntijoiden ajatuksia tulkin kanssa työskentelystä heidän näkökulmastaan. Se antoi paljon pohdittavaa omaa työskentelyä ja sen kehittämistä ajatellen. Tulkki-mentoreiden ajatuksista ja kokemuksista kuuleminen oli myös todella mielenkiintoista ja opettavaista!” (Opiskelijan palaute)

Pyysimme opiskelijoita kertomaan myös ajatuksensa siitä, mihin vaiheeseen opiskelija mielenterveystulkkaus sopisi asioimistulkkauskoulutuksessa ja millainen sen sisällöltään pitäisi olla. Monissa vastauksissa toistui toive siitä, että koulutus olisi vielä laajempi ja pidempi. Näin pystyttäisiin syventymään myös erityiskysymyksiin paremmin. Ehdotettiin myös, että mielenterveystulkkaus olisi pakollinen osa asioimistulkki-koulutusta ja että täydennyskoulutus tulisi suunnata jo jonkin aikaa ammatissa toimineille tulkeille, jotka haluavat erikoistua mielenterveystulkkaukseen.

Aiheiden monipuolinen käsittely ja tasaveroinen vuoropuhelu lisäsivät molemminpuolista ymmärrystä, luottamusta ja voimavaroja:

”Minulle jäi oikein hyvä kokemus tästä mielenterveystulkkauksen täydennyskoulutuksesta. En oikein osannut odottaa mitään erityistä ennen kuin se alkoi paitsi se, että tulen saamaan lisätietoa aiheesta, joka antaa minulle paremmat eväät toimimaan ammattimaisesti (mielenterveys)tulkkina. Opin todella paljon mielenterveydestä, minusta itsestäni, mutta myös muitten kollegoiden toimintatavoista ja ajatuksista meidän ammatista ja meidän roolista.” (Opiskelijan loppupalautte)

Opiskelijoiden palautteista kävi ilmi, että mielenterveysaihe oli kiinnostava ja vertaistuki tärkeää. Vertaistukea saatiin toisilta opiskelijoilta, mutta eritoten isoon arvoon nousivat pitkään mielenterveystulkkeina toimineet tulkit eli mentorit. He pystyivät omien kokemustensa kautta muuttamaan välillisesti ja suoraan opiskelijoiden käsityksiä mielenterveydestä. Vuoropuhelun eri toimijoiden kanssa tiedettiin jo ennalta edistävän ymmärrystä kaikkien osapuolten erilaisista toimintamalleista, toimintaympäristöistä, toiveista ja tavoitteista sekä lisäävän toimijoiden keskinäistä luottamusta. Koulutuksen koettiin antavan välineitä omien asenteiden tarkasteluun ja siihen, miten mielenterveyteen tulisi suhtautua.

Lähijaksot ja koulutusmateriaali saivat kiitosta

”Mieluisinta oli koko materiaalipaketti, mikä oli koottu meitä varten, ja tietysti lähipäivät. Heti alkuun kaipaisin lähipäivää. Haastava oli koulutuksen alussa tutustuminen järjestelmiin. Ajanhallinta on myös haaste, mutta siihen voin vain itse vaikuttaa. Ehkä jos koulutuksen kesto olisi pidempi ja sama kokonaisuus, olisi minulle helpompi. Olen koko-aikatyössä ja oli hieman haasteellista löytää se motivaatio iltaopiskeluun. Mutta aina kun aloitin, se vei mennessä, koska on tosi hyvä ja laadukas koulutusmateriaali, näkee että tähän on panostettu.” (Opiskelijan palaute)

Etäjäksolla oli paljon tehtäviä ja aineistoa, eivätkä kaikki opiskelijat ehtineet suorittaa kaikkia tehtäviä. Koulutuksen paras anti olivat verkossa pidetyt lähipäivät, joiden aikana opiskelijoilla oli tilaisuus vaihtaa kokemuksia ja saada tukea mentoreilta. Lähitapaamisia pitäisi jatkossa olla enemmän sekä ryhmäytymisen ja aktivoitumisen kannalta että mahdollisimman monipuolisen keskustelun aikaansaamiseksi. Verkossa tapahtuva koulutus ei pysty korvaamaan lähiopetusta tämältyyppisissä koulutuksissa, vaan kontaktiopetustakin tarvitaan parhaan keskusteluyhteyden ja oppimistulosten saavuttamiseksi.

Konkreettiset esimerkit tulkkaustilanteiden haasteista, ratkaisuista ja menetelmistä tuntuivat opiskelijoista mieluisilta. Vaikka verkon kautta opiskeleminen johtui koronatilanteesta, siitä oli myös hyötyä, sillä koulutukseen saattoi osallistua paikasta riippumatta. Samaan aikaan teknologia oli kuitenkin myös haasteellista ja opiskelijat kaipasivat oikeita kohtaamisia.

”Jotenkin etäkoulutuksesta puuttuu kokonaisvaltainen ryhmävuorovaikutus ja työpajataipainen työskentely. Uskon, että tämälntapaisissa koulutuksissa kokonaisvaltainen vuorovaikutus on ensiarvoisen tärkeää.” (Opiskelijan palaute)

Pilottikoulutuksen lyhyys harmitti useita. Itsereflektio tuntui oppimismenetelmänä haastavalta, vaikka samaan aikaan opiskelijat huomasivat sen lisäävän oppimista, havainnointia ja ymmärrystä.

Itsereflektio oman kehityksen tukena

Koulutuksen aikana opiskelijat saivat taitoja ja keinoja lisätä omaa hyvinvointiaan. Oivaluksia syntyi itsereflektion tärkeydestä ja sen yhteydestä työn laatuun ja omaan jaksamiseen. Työnohjauksen tarpeellisuus tuli vahvasti esiin, ja opiskelijat ymmärsivät palautumisen merkityksen varsinkin raskaiden tulkkaussessioiden jälkeen. Mielenterveystulkkausten ero muuhun tulkkaukseen selkeytyi, ja ymmärrys oikeudesta saada henkilökohtaista palautetta mielenterveystulkkausten jälkeen kannusti kehittymään ammatillisesti lisää.

”Kuukauden aikana olen pohtinut paljon mielenterveyttä ja sen vaikutusta meidän elämään. Kun itsellä kaikki on ok, se on itsestään selvää asiaa. Mutta ongelmia on ympärillä ja paljon. Ymmärsin, miten mielenterveystulkkaus eroaa muista tulkkauksista ja miten tärkeä on tulkin rooli. Ymmärsin myös, miten tärkeää ovat itsereflektointi ja palautuminen. Jatkossakin aion kehittää ammattitaitoani lukemalla mielenterveystulkkaukseen liittyvää aineistoa sekä myös kuunnella omaa kehoani ja mieltäni enemmän ja mennä sen ehdoilla.” (Opiskelijan palaute)

Koulutuksessa nousi vahvasti esille tulkin oman asiantuntijaroolin ja tehtävän kirkastamisen merkitys. Tulkit pohtivat, mitä tulkattavat odottavat heiltä ja miten voisi toimia silloin, kun tulkattavien odotukset ovat ristiriidassa tulkin eettisten ammattisääntöjen kanssa. Myös ammatillinen empaattisuus ja oma jaksaminen askarruttivat opiskelijoita. Opiskelijat korostivat myös työnohjauksen ja vertaistuen tarvetta sekä niiden saamisen vaikeutta.

”Odotin, että asiantuntijana olisi puhunut myös psykiatri, joka olisi voinut selittää paremmin psykoottisen henkilön / kaksisuuntaisesta mielialahäiriöstä kärsivän ihmisen maanista vaihetta ja sitä, mitä tulkin kannattaa sellaisissa tilanteissa huomioida. Koulutuksessa käsiteltiin lähes pelkästään terapiatyyppejä tilanteita ja mielenterveyteen liittyvä, tulkin kokemana toinen, hyvin erilainen puoli jäi käsittelemättä. Juuri ne tilanteet ovat kuitenkin usein haasteellisia, koska niissä poiketaan usein ns. normikommunikaatiosta.” (Opiskelijan palaute)

Opiskelijat tuntuivat ymmärtävän mielenterveyden hyvin sairauskeskeisesti. Palauteista kävi ilmi, että monet olivat olettaneet koulutuksen sisältävän enemmän tietoa mielenterveyshäiriöiden oireista ja hoidosta. Koulutuksen tarkoitus oli kuitenkin vahvistaa yleisesti mielenterveystulkkauksessa tarvittavaa osaamista. Jotkut opiskelijat keskittyivät lisäämään teknistä osaamistaan, vaikka mielenterveystulkkausten yksi tärkein piirre on holistisuus; se on perinteistä asioimistulkkausta kokonaisvaltaisempaa.

”Toinen tärkeä asia jonka aijon kehittää on miettiä mistä saisi työnojausta tarvittaessa. En vielä itse ole kokenut tarvitsevani sitä, mutta olisi hyvä että tietää mistä ohjausta saa. Omalta työnantajalta ei ole sellaista ikinä tarjottu. Koska sitä ei ole tarjottu niin ehkä sitä en ole ajatellut että se voisi olla aiheellista. Oli hyvin tärkeätä kuulla että kannattaa lähestyä ohjausta, ihan positiivisella ajatuksella. Kaikki muut ammattilaiset saavat työohjausta tarvittaessa, niin miksi ei tulkki?!” (Opiskelijan palaute)

Johtopäätökset

Mielenterveydestä puhuminen on viime vuosina arkipäiväistynyt. Mielenterveystulkkaus on kuitenkin tulkkausmuotona vielä nuori, ja sitä hyödyntävät ryhmät ovat haavoittuvassa asemassa.

Mielenterveystulkkauskoulutuksessa nousi vahvasti esille tulkin oman asiantuntijaroolin ja tehtävän kirkastaminen. Mielenterveystulkkauksessa pitää pystyä tulkkamaan pitkiä ja ajoittain myös epäloogisia puheenvuoroja, huolehtia viestin tarkasta ja kattavasta välittymisestä, sietää taukoja, kyetä välittämään erilaisia tunteiden ilmaisuja sekä kestää henkisesti raskaita kokemuksia.

Koulutuksen aikana opiskelijat saivat taitoja ja keinoja lisätä omaa hyvinvointiaan, ja tässä yhteydessä tuli esiin työnojaus. Erityisesti mielenterveystulkkauksessa olisi tärkeää huolehtia tulkin omasta jaksamisesta, koska aihealue kuormittaa perinteistä tulkkausta enemmän. Raskaissa mielenterveystulkkauksissa asiakas voi kertoa esimerkiksi pitkäkestoisista ja traumaattisista tilanteista, joissa on mukana häpeää, pelkoa ja leimaantumista. Parhaita tulkkiensa työnojaajia olisivat tulkin käyttöön hyvin perehtyneet terapeutit ja terapiatulkkausta paljon tehneet tulkit.

Asiakkaiden auttamiseksi terapeuttien ja lääkäreiden olisi käytettävä yhä enemmän tulkkeja, joiden tulisi olla koulutettuja. Asiantuntijoiden mielestä tulkki tämän alan koulutus on terapeuttisesti tärkeää, sillä kouluttamaton tulkki saattaa tehdä enemmän vahinkoa kuin hyvää (DeAngelis, 2010). On myös tärkeää korostaa mielenterveystulkeille, että omasta työnojauksesta on pidettävä vastuullisesti huolta. Henkisesti hyvinvoiva tulkki tekee hyvää mielenterveystulkaustyötä.

Tulkit ovat itse usein myös maahanmuuttajataustaisia, ja heidän suomen kielen taitonsa on vaihtelevaa. Monet ajautuvat tulkkitehtäviin ilman virallista koulutusta. Tulkkaukseen saatetaan ajautua vaikka tuttavien perheen asioissa auttamisen kautta. (Karinen ym., 2020.)

Oikea-aikainen ja riittävä mielenterveyden tuki vahvistaa ja palauttaa pakolaisen toimintakykyä ja itsenäistä elämänhallintaa. Yhteiskunnan kannalta se on myös taloudellisesti järkevää. Muiden yhteiskunnallisten ongelmien lisäksi mielenterveysongelmia ja -kriisejä on omiaan lisäämään nykyinen pandemiatilanne etätöineen ja -kouluineen sekä monenlaisen vapaaehtoisen eristäytymisen ja karanteenien vuoksi. On oletettavaa, että mielenterveystulkkausten tarve kasvaa tulevaisuudessa. Sen vuoksi on hyvin tärkeää, että kentältä löytyy päteviä mielenterveystulkkia, jotka suhtautuvat aiheeseen myönteisesti. Heidän tulee sisäistää oma roolinsa tulkkiina ja myös se, millaisen sanoman välittäjinä heillä erityisellä työalueella työskentelevät.

Myös mielenterveysalan ammattilaiset tarvitsevat opastusta tulkin välityksellä toimimiseen. Mielenterveystulkkausten täydennyskoulutukset, joihin osallistuisi myös mielenterveysalan asiantuntijoita, voisivat lisätä molemminpuolista tietämystä ja ymmärrystä toimintatavoista ja -periaatteista sekä eri ammattiryhmiin kohdistuvista odotuksista.

Tässä tutkimuksessa havaittiin, että mentorit ovat uuden oppimisen ja vartaistuen kannalta tärkeitä. Villikka ja Väisänen (2020) totesivat puhevalmiiden tulkkeja tutkivassa opinäytetyössään, että kentällä olevaa hiljaista tietoa ei hyödynnetä tarpeeksi. Yhtenä koulutuksen aiheena oli juuri hiljaisen tiedon jakaminen mentoreiden avulla.

Tutkimuksessa havaittiin, että yhteistyö on ensiarvoisen tärkeää. Koulutuksia suunniteltaessa tarkoituksenmukaista on, että koulutussisällöt suunnitellaan yhteistyössä kaikkien niiden osapuolten kesken, joita mielenterveystulkkaus koskettaa. Tämä tarkoittaa yli sektorirajojen työskentelyä, koska mielenterveystyö ei rajoitu vain terveydenhuoltoon. Mielenterveyden kokonaisvaltaisuus ja laajuus elämän eri osa-alueilla eri konteksteissa oli uusi ja avartava oivallus myös koulutukseen osallistuneille tulkeille.

Mielenterveydestä ei tulisi puhua vain sairautena ja diagnooseina. Loppupalautteidensa mukaan opiskelijat olisivat kaivanneet enemmän tietoa mielenterveyshäiriöiden diagnosoinnista, vaikka olisi tärkeää tiedostaa, että mielenterveys on osa kokonaisterveyttä ja enemmän kuin mielenterveyden häiriöt (Kuvio 1).

Tulkkien osaamisen parantamisessa saavutetaan parhaita tuloksia yhteistyössä tulkikoulutusten järjestäjien, mielenterveysalan asiantuntijoiden sekä tulkkausalan toimeksiantajien kesken. Mielenterveystulkkausten täydennyskoulutus olisi tarpeellinen valmistuneille asioimistulkeille sekä mahdollisesti myös osana asioimistulkkien peruskoulutusta. Tämän tutkimuksen tulosten pohjalta TAKK:ssa toteutetaan ensimmäinen mielenterveystulkkausten opintokokonaisuus syksyllä 2021 pienin rakenteellisin muutoksin.

Mielenterveyden ongelma

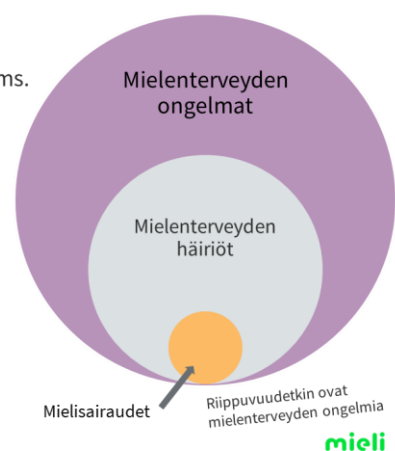
- Jokaisen mielenterveys vaihtelee
- Lähes jokainen kokee ongelmia
- Pitkittynyt unettomuus, ahdistuneisuus tms.

Mielenterveyden häiriö

- Määräytyy tautiluokituksen mukaan
- Kaksijakoinen – se joko on tai ei
- Elämän aikana puolet ihmisistä kokee
- Vuoden aikana joka neljäs
- Puolet ei hakeudu hoitoon
- Mielenterveystalo.fi/itsearviointi

Mielisairaus

- Psykoottiset häiriöt
- Elämän aikana noin 3 % suomalaisista



Kuvio 1 Mielenterveyden haasteiden määritelmät (Lähde: MIELI ry)

Lähteet

Byrow Y, Pajak R, Specker P & Nickerson A. 2020. Perceptions of mental health and perceived barriers to mental health help-seeking amongst refugees: A systematic review. *Clinical Psychology Review*, 75. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2019.101812>.

Castaneda A, Mäki-Opas J, Jokela S, Kivi N, Lähteenmäki M, Miettinen T, Nieminen S & Santalahti P. 2018. Tulkkiavusteinen työskentely. Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa: PALOMA-käsikirja. 2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-100-3>.

Chang D, Hsieh E, W, Jon Dimond J, Thomas M, Nicasio A, Boiler M & Lewis-Fernández R. 2020. Rethinking Interpreter Functions in Mental Health Services. *Psychiatric Services*. 72, 353–357. doi: 10.1176/appi.ps.202000085.

Coelho Diabate A. 2011. Challenges and Complexities of Mental Health Interpreting. Cambridge Health Alliance. https://www.imiaweb.org/uploads/pages/615_3.pdf.

Czapka E, Gerwing J & Sagbakken M. 2018. Invisible rights: Barriers and facilitators to access and use of interpreter services in health care settings by Polish migrants in Norway. *Scandinavian Journal of Public Health*, 47(7), 755-764. <https://doi.org/10.1177/1403494818807551>.

DeAngelis T. Found in Translation. 2010. *Monitor on Psychology*. American Psychological Association, 41(2), 52. Saatavilla: <http://www.apa.org/monitor/2010/02/translation.aspx>.

Gartley T & Due C. 2017. The Interpreter Is Not an Invisible Being: A Thematic Analysis of the Impact of Interpreters in Mental Health Service Provision with Refugee Clients. *Australian Psychologist*, 52(1), 31-40. <https://doi.org/10.1111/ap.12181>.

Gopalkrishnan N. 2018. Cultural Diversity and Mental Health: Considerations for Policy and Practice. *Frontiers in Public Health*, 6(179). <https://doi.org/10.3389/fpubh.2018.00179>

Karinen R, Luukkonen T, Jauhola L & Määttä S. 2020. Selvitys asioimistulkkauksen nykytilasta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:45. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-556-0>.

Les Cahiers de rhizome. L'interprétariat en santé mentale. 2015. 55. http://www.infomie.net/IMG/pdf/rhizome_55.pdf.

Mikkonen N. 2017. "Olen usein nähnyt painajaisia kääntämistäni asioista" – Tulkki kääntää asiakkaansa kielen ja tunteet terapeutille. YLE uutiset. <https://yle.fi/uutiset/3-9776423>

Ollila S. 2017. Tulkkaus terveydenhuollossa : "Lähtökohtana asiakkaan ymmärrys". Vaasan yliopiston raportteja, 2/2017.

Opintopolku.fi. 2021. Tulkkaus terveysalan toimintaympäristöissä, 25 osp. Asioimistulkkauksen ammattitutkinto. Haettu 16.4.2021. Saatavilla: <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/esitys/3689870/reformi/tutkinnonosat/3689355>.

Salami B, Salma J & Hegaforen K. 2019. Access and utilization of mental health services for immigrants and refugees: Perspectives of immigrant service providers. *International Journal of Mental Health Nursing*, 28, 152–161. <https://doi.org/10.1111/inm.12512>.

UHN. 2021. Mental Health Interpreter Training. Haettu 14.4.2021. Saatavilla: <https://www.porticonetwork.ca/web/health-equity/learn/elearning/mhinterpreters>.

Vaka S, Neville S & Holroy E. 2020. An ethnic interpretation of mental distress from the perspective of Tongan men and community leaders. *International Journal of Mental Health Nursing*, 29, 953–961. <https://doi.org/10.1111/inm.12732>.

Villikka O & Väisänen S. 2020. "Mä oon siinä se salapoliisi": Hiljainen tieto ja tulkkaus, kun puhevammaisten tulkin asiakkaana on afasiaan sairastunut henkilö. *Opinnäytetyö*. Humanistinen ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202005067567>.

Wylie L, Van Meyel R, Harder H, Sukhera J, Luc C, Ganjavi H, Elfakhani M & Wardrop N. 2018. Assessing trauma in a transcultural context: challenges in mental health care with immigrants and refugees. *Public Health Reviews*, 39(22). <https://doi.org/10.1186/s40985-018-0102-y>.

Tämä tutkimus on osa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) koordinoimaa *Pakolaisten mielenterveystyön valtakunnallisen tukirakenteen perustaminen ja osaamisen levittäminen* -hanketta (PALOMA2-hanke, 2019–2021). Hankkeessa testattiin ja kehitettiin 12:ta pakolaistaustaisten mielen-terveyden tukemisen menetelmää ja toimintamallia. Hanketta ovat toteuttaneet THL, sekä Oulun, Kuopion, Tampereen, Turun ja Helsingin yliopistolliset sairaalat ja MIELI ry ja sitä rahoittaa EU:n Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto AMIF.

Lisätietoja:
www.thl.fi/palomaosaamiskeskus

Tämän julkaisun viite:

Mylläri A-R, Solin P, Tsavro E, Mäkiranta S, Haavikko, A, Holm H, Aho M, Hossaini A, Mäki-Opas J (2021). Mielenterveystulkkaus eroaa perinteisestä tulkkauksesta. Tutkimuksesta tiiviisti 20/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki

mieli



TURVAPAIKKA-,
MAAHANMUUTTO- JA
KOTOUTTAMISRAHASTO

European unionin tuella



Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-343-651-0 (verkko)

ISSN 2323-5179 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-651-0>